

ARVIOINTIKERTOMUS 2023

Tarkastuslautakunta 16.5.2024

Sisällys

1. Puheenjohtajan katsaus	3
2. Tarkastuslautakunnan toiminta	4
3. Talouden analyysi	5
3.1 Talouden tarkastelu kuntalain 118 §:ssä määriteltyjen erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan kriteerien näkökulmasta.....	9
3.2 Investointien toteutuminen.....	10
3.3 Talousarvion sitovien erien toteutuminen	11
4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen	13
5. Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutumisen arviointi	13
5.1 Kunnanhallitus	13
5.2 Elinvoimajaosto.....	14
5.3 Hallintoprosessi.....	14
5.4 Henkilöstöprosessi	14
5.5 Talousprosessi.....	14
5.6 Kasvatus- ja opetuslautakunta.....	14
5.7 Yhteisölaautakunta	15
5.8 Viranomaislautakunta	16
5.9 Yhdyskuntalaautakunta.....	16
6. Konserniyhteisöille asetettujen vuositavoitteiden arviointi	16
7. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta	18
8. Muut havainnot	18
9. Arviointikertomuksen hyväksyminen.....	19

1. Puheenjohtajan katsaus

Tarkastuslautakunta laatii vuosittain arviointikertomuksen, jossa arvioidaan kunnanvaltuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista. Arviointivuoden 2023 aikana tarkastuslautakunta piti yhteensä 14 kokousta. Tarkastuslautakunta arvioi talous- ja tasapainottoimenpiteitä, investointeja, yhdyskuntalautakuntaa ja yhteisölahtakuntaa, Lempäälän Vuokratodit oy:n, henkilöstöasioita, sisäistä valvontaa, riskienhallinnan, kasvatus- ja opetuspalveluiden, yhteisöpalveluiden sekä Lekitek Oy:n konserniohjauksen toimivuutta.

Kuntalain mukaan hallinnon ja talouden tarkastuksen työnjako lähtee siitä, että tilintarkastus keskittyy laillisuusvalvontaan ja (kunnanhallituksen suorittama) sisäinen tarkastus tuloksellisuuteen ja tarkastuslautakunta tarkoituksenmukaisuuden arviointiin. Kuntien muuttunut toimintaympäristö ja palvelujen uudet järjestämistavat tekevät arvioinnista yhä vaativampaa ja laaja-alaisempaa.

Tarkastuslautakunnan yksi keskeisimmistä arviointikohteista on strateginen johtaminen ja sen kehittäminen. Kunnanjohtajan ohjauksella kuntaan on tehty nykyaikainen ja toimiva strategian seurannan toimintajärjestelmä. Jatkossa toivoisin, että kaikista kunnan johtoryhmän, kunnanhallituksen, lautakuntien ja jaostojen kuntastrategian toteutumisen arvioinneista tehtäisiin myös erilliset raportit, jotka jaettaisiin myös tarkastuslautakunnalle, koska nykyisellään tarkastuslautakunta ei saa tarpeeksi näyttöä siitä, mitä ja miten strategian toteutumista kunnassa on mitattu ja arvioitu tai miten ongelmiin on reagoitu.

Kunnanhallitus vastaa kokonaisvaltaisen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä, hyväksyy sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat sekä valvoo toimeenpanoa. Tarkastuslautakunta on riippumaton toimielin ja sillä on laaja tiedonsaantioikeus. Tarkastuslautakunta ei ole saanut kaikkia pyytämäänsä asiakirjoja, joka valitettavasti on vaikuttanut arviointitehtävän suorittamiseen. Tarkastuslautakunta toivoo kunnan kaikilta toimielimiltä ja viranhaltijoilta saumatonta yhteistyötä.

Tarkastuslautakunta on monena vuotena ottanut kantaa tehtyjen arviointien ja havaintojen perusteella huonoon henkilöstöjohtamiseen. Johtamistapa vaikuttaa henkilöstön jaksamiseen, työssä viihtymiseen ja sairauspoissaoloihin. Uskon, että toimivalla ja avoimella henkilöstö- ja muutosjohtamisella sekä tiedolla johtamisella asiat paranisivat. Säännölliset palaverit luottamushenkilöiden ja esihenkilöiden kanssa parantaisivat avoimuutta, yhteisöllisyyttä sekä ongelmien käsittelyä ja niiden ennaltaehkäisyä.

Poikkihallinnollisessa päätöksenteossa viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden kesken on ollut edelleen epäselvyyttä. Vastuut ja päätäntävalta eivät ole aina olleet kuntalain eikä hallintosäännön mukaisia. Esimerkiksi Lempäälä-areenan hankkiminen ei käynyt lainkaan liikunta-asioista vastaavan yhteisölahtakunnan käsittelyssä. Toimielimellä, jolle on määriteltä vastuuta, on oltava myös päätäntävaltaa.

Esko Ruottunen Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

Kiitokset kaikille koko tarkastuslautakunnan puolesta vuoden 2023 arviointien valmisteluun osallistuneille ja vuoden 2024 arviointisuunnitelman valmistelua varten arviointiaihe-ehdotuksia tehneille!

2. Tarkastuslautakunnan toiminta

Tarkastuslautakunnan on kuntalain §:n 121 mukaisesti arvioitava, ovatko valtuuston tilikaudelle asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet, ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Arviointi kohdistuu kunnan omalle toiminnalle asetettujen tavoitteiden ohella kunnan tytäryhtiöille asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Tämä arviointikertomus koskee vuotta 2023.

Lempäälän kunnan tarkastuslautakuntaan kuuluivat kuntavaalien jälkeen seuraavat jäsenet sekä heidän varajäsenensä:

Jäsen:

Esko Ruottunen, pj
Anita Haapasalmi, varapj. (1.10.2023 alkaen)
Kaisu Keisala-Kaseja
Eero Ruotsila
Timo Viitanen
Maiikki Hämäläinen-Ylikahri (varapj 1.1 – 31.08.2023)
Kirsi Kallio (varapj 1.9.2023 – 30.9.2023)

Varajäsen:

(Pekka Helminen)
(Erkki Lehtomäki)
(Viivi Siuko)
(Sini Seipiharju)
(Hannu Varhi)

Tarkastuslautakunnan jäsenistä Anita Haapasalmi on myös yhdyskuntalautakunnan jäsen. Anita ei ole osallistunut yhdyskuntalautakuntaa koskevien asioiden käsittelyyn.

Toiminnan arviointia tehdään tarkastuslautakunnan kokouksissa saatujen tietojen perusteella. Kertomus on lautakunnan käsitys siitä, miten kunnanhallitus, muut kunnan viranomaiset ja kunnan tytäryhteisöt ovat onnistuneet valtuuston tahdon toteuttamisessa.

Tarkastuslautakunta voi antaa valtuustolle muitakin tarpeellisina pitämiään selvityksiä arvioinnin tuloksista. Myös muu kuin tilinpäätöksen yhteydessä annettava raportointi valtuustolle on mahdollista silloin kun tarkastuslautakunta katsoo esimerkiksi asian kiireellisyyden tätä vaativan.

Tarkastuslautakunta on seurannut toimielimien toimintaa ja kuullut kokouksissaan kunnanjohtajaa, talousjohtajaa ja muita johtavia viranhaltijoita. Tarkastuslautakunta on tutustunut vuoden 2023 talousarvioon ja taloussuunnitelmaan 2023–2025 sekä tilinpäätökseen 2023. Valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumista sekä kunnan koko toimintaa on arvioitu kokouksissa saadun tiedon, saatujen ennakkoselvitysten ja tilinpäätöksen perusteella. Kuntalain mukaan tarkastuslautakunnan tehtäviin kuuluu valvoa luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Lautakunta käsitteli ja saattoi valtuustolle tiedoksi uudet sidonnaisuusilmoitukset.

Tarkastuslautakunnan arvioinnin kohteena ovat vuonna 2023 olleet talous- ja toimintasuunnitelmaan hyväksytyt strategiset vuositavoitteet.

Tilintarkastus

Kunnan tilintarkastusyhteisönä toimi tilikaudella 2023 BDO Audiator Oy, päävastuullisena tilintarkastajana JHT, HT Nina Nieminen. Tarkastuslautakunnan sihteerinä toimi Ville Lehtonen BDO Oy:stä syksyn 2023 ja Nina Nieminen kevään 2024 osalta.

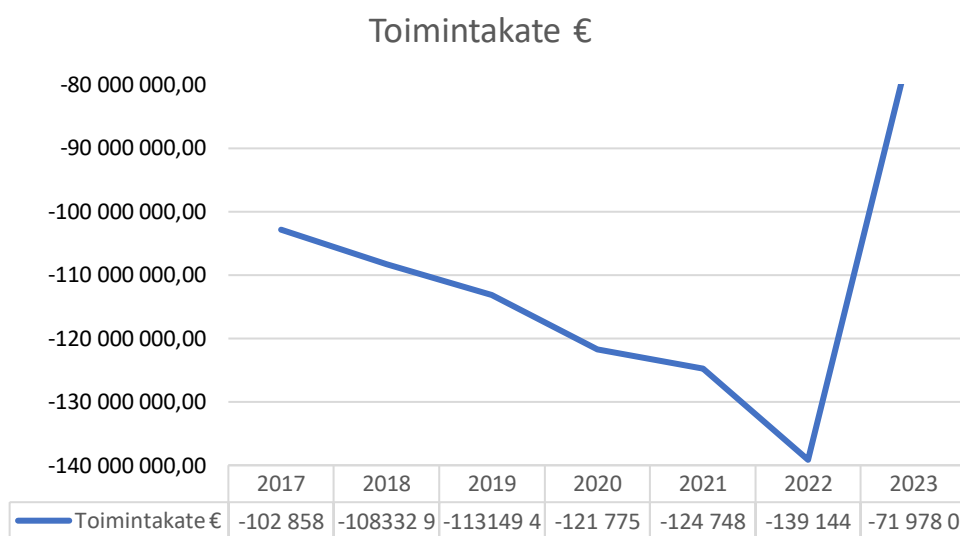
Tarkastuslautakunta seurasi tilintarkastajan tarkastussuunnitelman toteutumista. Tilintarkastaja esitteli lautakunnalle tarkastussuunnitelmansa ja raportoi tarkastuslautakunnalle tilikautta 2023 koskevista asioista.

3. Talouden analyysi

Lempäälän kunnan tilikausi 2023 muodostui 1,5 milj. euroa ylijäämäiseksi. Seuraavassa esitetään eräitä tunnuslukuja ja havaintoja tilikauden tuloksen muodostumisesta sekä kunnassa että kuntakonsernissa.

Kunnan **toimintatuotot** olivat noin 15,5 milj. euroa. Tuottoja kertyi noin 5,5 milj. euroa vähemmän kuin edellisvuonna. **Toimintakulut** laskivat noin 73 milj. euroa. Vuonna 2022 toimintakuluja oli yhteensä -87 milj. euroa.

Toimintakate kuvaa toimintakulujen ja -tuottojen välistä erotusta, joka kunnallistaloudessa on aina miinusmerkinen, koska verotulot ja valtionosuudet esitetään tuloslaskelmassa vasta toimintakatteen jälkeen. Toimintakate ilmoittaa, paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verorahoituksella (verotulot ja valtionosuudet).

Kuvio 1. Toimintakatteen kehitys kunnassa vuosina 2017–2023

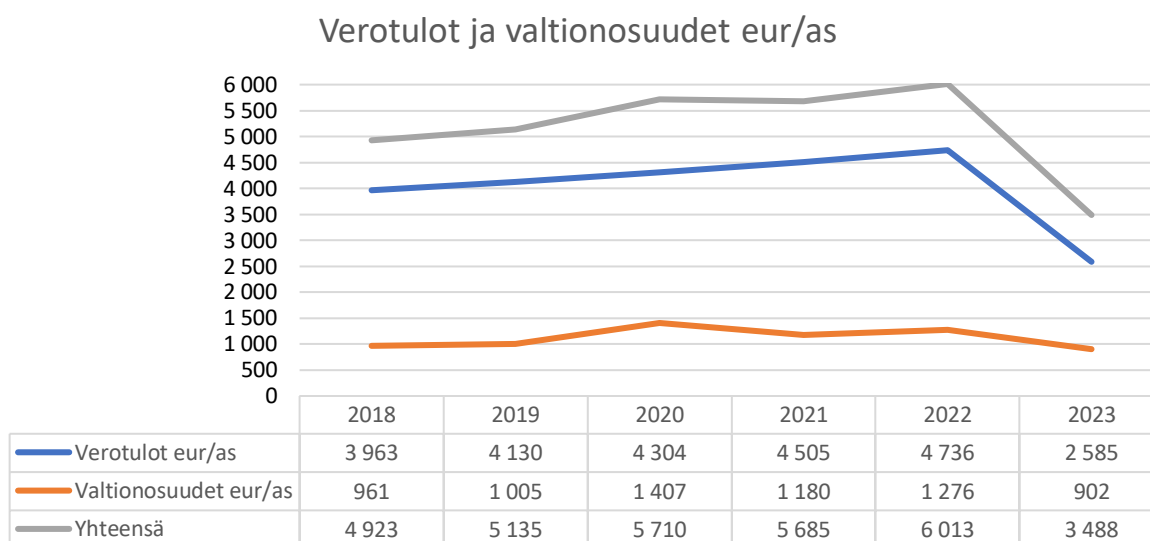
Kunnan toimintakate on aiempien tilikausien aikana laskenut viisi vuotta peräkkäin, mutta vuoden 2023 aikana tapahtui käänne. Toimintakate oli vuoden 2023 tilinpäätöksellä -72 milj. euroa.

Talousarvio oli sitova valtuustoon nähden siten, että käyttötalousoissa toimielimiä sitovat määrärahat, tuloarviot ja tavoitteet. Toimielimet, joita sitovuus koskee, ovat kunnanhallitus, kasvatus-, ja opetuslautakunta, yhteisölaikunta ja yhdyskuntalaikunta. Valtuustoon nähden sitovia määrärahoja ja tuloarvioita ovat myös verotulot, valtionosuudet ja rahoitustuottojen ja -kulujen netto-osuus.

Kasvatus- ja opetuslautakunnan, yhdyskuntalaikunnan ja yhteisölaikunnan toimintatulot- ja menot toteutuivat lähes talousarvion mukaisena. Sivistyslaikunta on ylittänyt 60 tuhannella eurolla

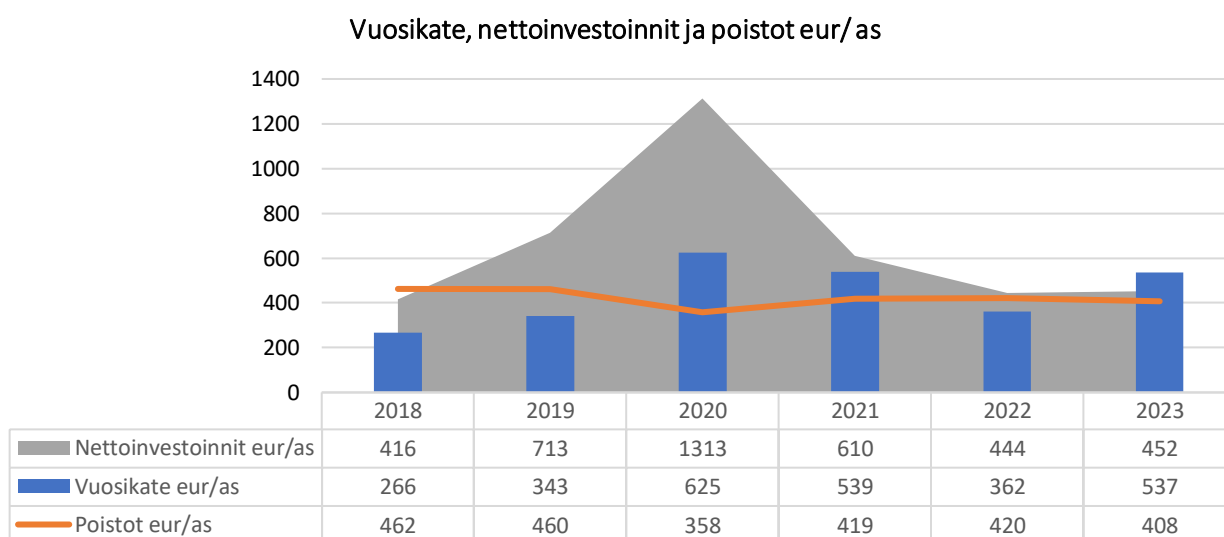
Verotulot pienenivät edellisestä vuodesta, mikä oli valtakunnallinen kehityssuunta kunnissa. **Valtionosuudet** niin ikään myös vähenivät edellisvuodesta 9 milj. euroa. Verotulojen kertymä 63,9 milj. euroa (2022 kertymä oli 116,4 milj. euroa). Valtionosuuksia kertyi 22,3 milj. euroa (31,4 milj. euroa v. 2022).

Asukasmäärä jatkoi kasvuaan, asukkaita oli vuoden lopussa 24 703, ja kasvua edellisvuoteen oli 125. Sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan siirtyessä hyvinvointialueille myös kuntien veroprosentit muuttuivat. Lempäälän tuloveroprosentti oli vuonna 2023 7,86.

Kuvio 2. Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys 2018–2023, euroa/asukas

Vuosikate osoittaa kunnan tulorahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainanlyhennyksiin. Vuosikate on keskeinen luku arvioitaessa tulorahoituksen riittävyyttä. Perusoletus on, että mikäli vuosikate on siitä vähennettävien **poistojen** suuruinen, tulorahoitus on riittävä. Vuonna 2023 vuosikate suhteutettuna poistoihin oli 131, %, eli vuosikate riitti kattamaan poistot. Poistojen määrä väheni 10 milj. euroon, joka on n. 251 000 euroa vähemmän viime vuoden poistolukemasta. Investointeihin käytettiin 674 euroa per asukas.

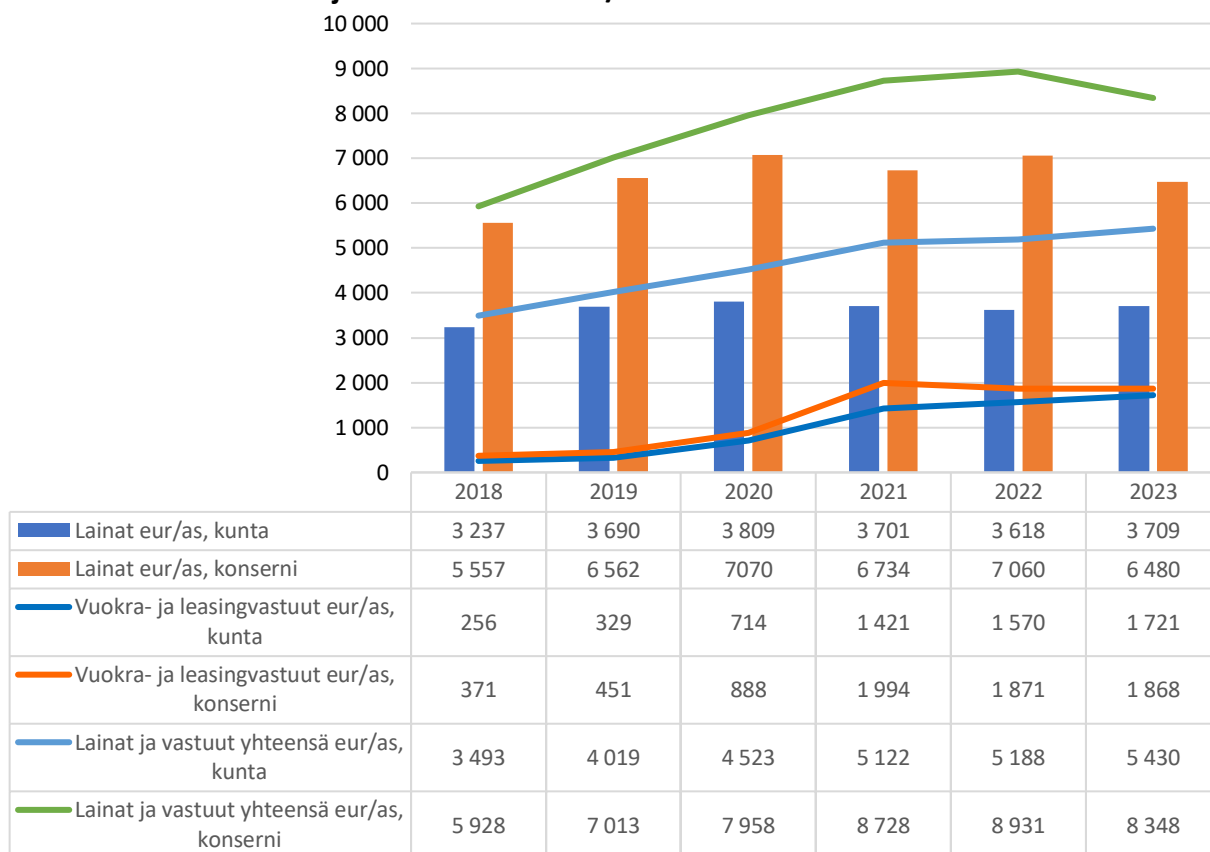

Kuvio 3. Vuosikate, nettoinvestoinnit ja poistot 2018–2023, euroa/asukas

Investointimenojen toteuma oli 16,6 milj. euroa, joka on 5,5 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Edellinen kuvio osoittaa, miten nämä tunnusluvut asettuivat suhteessa toisiinsa.

Kunnan osalta asukasta kohden laskettu **lainakanta** nousi hieman ollen 31.12.2023 yhteensä 3709 euroa / asukas (2022: 3618 € / as). Konsernissa lainamäärä per asukas laski 6480 euroon per asukas (2022: 7060 € / as).

Lainat ja vuokravastuut eur/as

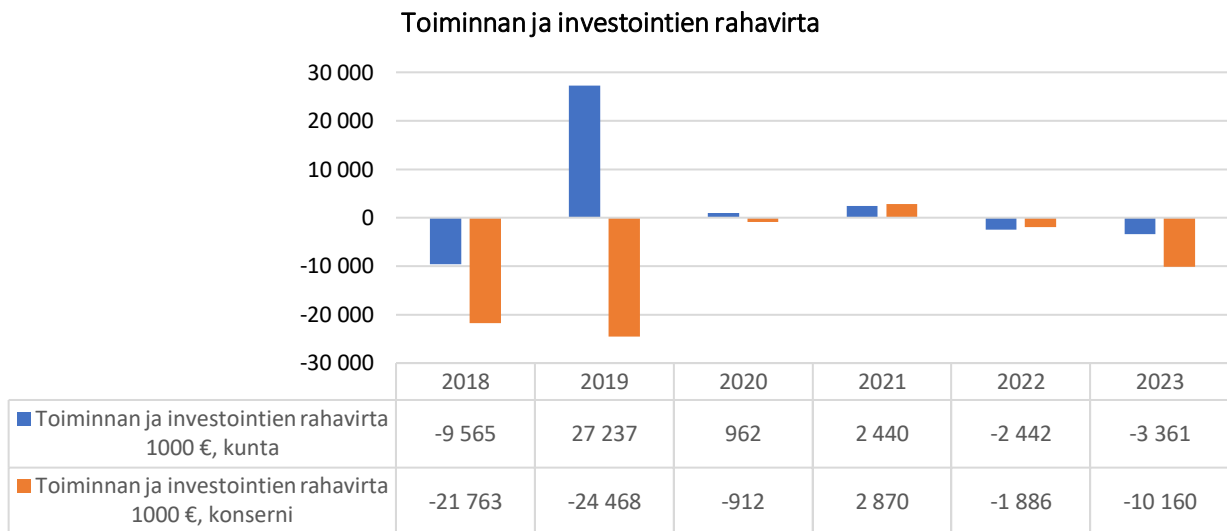
Kuvio 4. Lainat sekä leasing- ja vuokravastuut kunnassa ja konsernissa 2018–2023.

Edellisessä kuviossa näkyy, miten sekä lainojen että vuokravastuiden määrä on kehittynyt. **Vuokra- ja leasingvastuut** sekä lainat asukasta kohden ovat olleet kasvussa viime vuosina, mutta viime tilikauden aikana kasvu on tasoittunut. Kuvio osoittaa, paljonko kuntalainen todellisuudessa velkaantuu.

Kunnan osalta vuokravastuut kasvoivat 38,6 milj. eurosta 42,5 milj. euroon. Konsernissa vastuut pysyivät samalla tasolla 46.1 milj. euroa. (2022: 46 milj. euroa). Konsernissa lainat ja vastuut yhteensä ovat nyt 8 348 euroa asukasta kohden. Tilinpäätöksen mukaan markkinakorkojen nousu tulee vaikuttamaan lainanhoitokykyyn ja rahoitusriskin hallittavuuteen. Kuntakonsernin suuret kasvuinvestoinnit edellyttävät pitkäaikaista lainarahoitusta, joten lainojen kustannusarvotietojen epävarmuuden vuoksi rahoituskulujen muutokset täytyy ottaa huomioon.

Konsernin laskennallinen lainanhoitokate on 1,0 ja parani hieman edellisestä tilikaudesta (2022: 0,7). Kunnan lainanhoitokate oli 1,4, kun se vuonna 2022 oli 0,6. Lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluku on yli 1 ja tyydyttävä, kun tunnusluku on 0,8–1,0. Jos tunnusluku on pienempi kuin 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisää lainaa, realisoimaan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja.

Toiminnan ja investointien rahavirta on tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

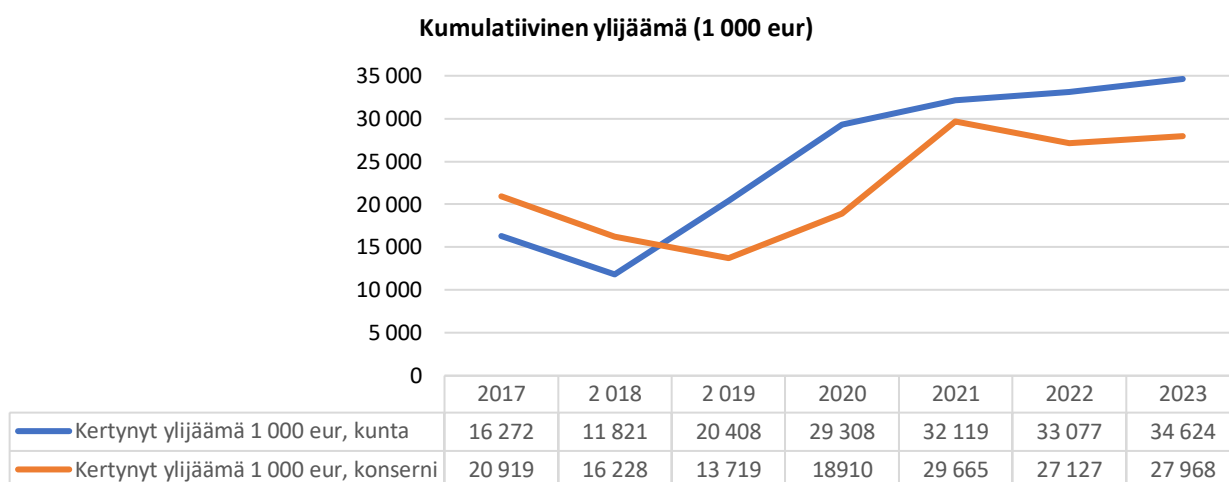
Kuvio 5. Toiminnan ja investointien rahavirran kehitys kunnassa ja konsernissa 2018–2023

Toiminnan ja investointien rahavirran viiden vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pidemmällä aikavälillä. Kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi. Tunnusluku kääntyi sekä konsernissa että kunnassa positiivisesta negatiiviseksi.

Tilinpäätöksen mukaan kunnan tuloslaskelma osoittaa 1,5 milj. euroa ylijäämää ja konsernin 4,5 milj. euron ylijäämää. Kunnan tuloksen käsittelystä hallitus ehdotti, että tuloutetaan taseessa olevaa poistoeroa 0,5 milj. euroa, puretaan kuntakeskustan katuinfraan rakentamiseen tehty vapaaehtoinen investointivaraus 1,6 milj. euroa ja tehdään 2,3 milj. euron vapaaehtoinen investointivaraus Saikan koulun rakentamista varten. Siirretään varauksien purun jälkeen syntynyt tilikauden ylijäämä 1 547 267,84 euroa omaan pääomaan tilikauden ylijäämä-/alijäämä -tilille.

Tilikauden ylijäämä (alijäämä) kirjataan taseeseen ylijäämäksi (alijäämäksi). Kunnalla on nyt taseessaan ylijäämää 34,6 milj. euroa ja konsernilla 30 milj. euroa. Kassan riittävyys on tilinpäätöksessä 10 päivää (2022: 20 pv).

Kuvio 6. Kunnan ja konsernin kumulatiivinen ylijäämä 2017–2023

3.1 Talouden tarkastelu kuntalain 118 §:ssä määriteltyjen erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan kriteerien näkökulmasta

Arviointimenettely voidaan aloittaa, jos kunnan konsernitaseeseen on kertynyt alijäämää viimeisessä tilinpäätöksessä vähintään 1 000 e/asukas ja sitä edeltäneessä tilinpäätöksessä vähintään 500 e/asukas, tai rahoituksen riittävyttä tai vakavaraisuutta kuvaavat talouden tunnusluvut ovat kahtena vuonna peräkkäin täyttäneet seuraavassa taulukossa olevat raja-arvot:

- kunnan konsernituloslaskelman vuosikatteen ja poistojen suhde on alle 80 prosenttia;
- kunnan tuloveroprosentti on vähintään 2,0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kaikkien kuntien painotettu keskimääräinen tuloveroprosentti;
- asukasta kohden laskettu kunnan konsernitilinpäätöksen lainojen ja vuokravastuiden määrä ylittää kaikkien kuntien konsernitilinpäätöksen lainojen ja vuokravastuiden keskimääräisen määrän vähintään 50 prosentilla;
- konsernitilinpäätöksen laskennallinen lainanhoitokate on alle 0,8

Lempäälän kunnan osalta yksikään kriisikuntakriteereistä ei tällä hetkellä tilinpäätöksen perusteella täyty.

Talouden tasapainon tarkastelua	
Edellisten tilikausien ylijäämä 31.12.2023	+33 046 877,84 euroa
Tilikauden ylijäämä 31.12.2023	+1 547 267,84 euroa
Ylijäämät yhteensä 31.12.2023	+34 594 145,68 euroa
Talousarvio 2024 alijäämäarvio	-3 308 000 euroa
Taloussuunnitelma 2025 alijäämäarvio	-3 284 000 euroa
Taloussuunnitelma 2026 alijäämäarvio	-3 344 000 euroa
Yli/alijäämät 2024–2026 yhteensä	-9 936 000 euroa
Arvio yli-/alijäämästä 31.12.2026	+24 658 145,68€

Kuntalain 110 §:n mukaisesti kunnan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Tilikauden 2023 tulos oli 1,5 milj. euroa. Kun huomioidaan tilinpäätöksessä 2023 oleva kertynyt ylijäämä (34,6 milj. euroa) ja taloussuunnitelmakaudelle 2023–2025 arvioidut ylijäämä + alijäämät (yhteensä 31 milj. euroa), on taloussuunnitelma 2025 talouden osalta tasapainossa.

Lempäälän kunnan taloudellinen tilanne suhteessa verrokkikuntiin

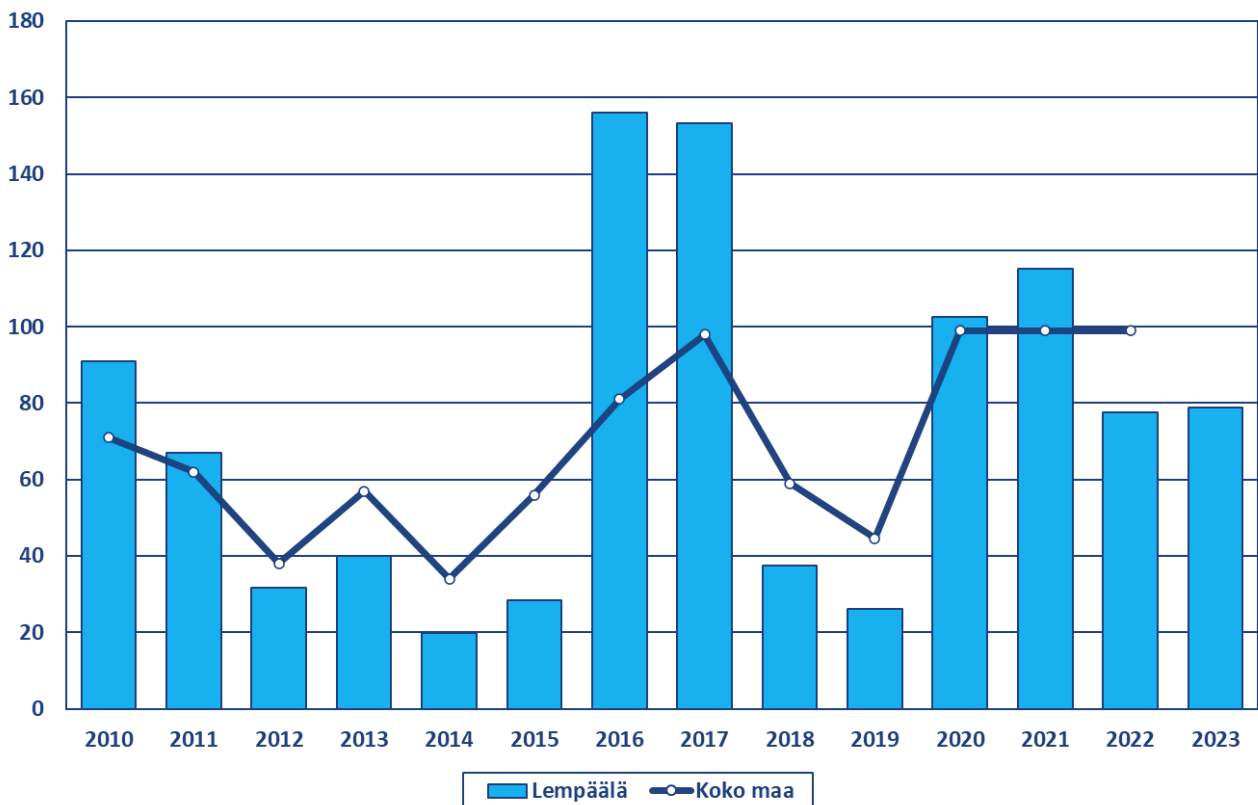
	SUHTEELLINEN VELKAANTUNEI- SUUS %	SUHTEELLINEN VELKAANTUNEI- SUUS %, KONSERNI	LAINAT JA VASTUUT € / ASUKAS	LAINAT JA VASTUUT € / ASUKAS KONSERNI
Lempäälä	103,8	148,7	5 430	8 351
Pirkkala	91,8	91,5	3 151	3 511
Ylöjärvi	91,7	94,5	3 809	3 998
Kangasala	115,2	132,7	3 867	4 688
Nokia	96,1	104,9	3 406	4 381
Pälkäne	56,4	78,7	1 098	1 922
Vesilahti	90,1	40,38	3 373	3 374
Valkeakoski	123,5	128,8	5 206	6 658

Taulukossa on vertailu Lempäälän kunnan taseen eräitä tunnuslukuja eräisiin Pirkanmaan kuntiin. Lempäälä sijoittuu suhteellista velkaantuneisuutta verrattaessa vertailujoukon kolmanneksi. Lempäälän suhteellisen velkaantuneisuuden tunnusluku ilman konsernia on joukon kolmanneksi suurin ja se on noussut edellisestä vuodesta 37,1%. Kuntakonsernin suhteellisen velkaantuneisuuden tunnusluku on vertailukuntien suurin ja kasvaa edellisestä vuodesta on 52,9%. Lainat ja vuokravastuut asukasta kohden vertailujoukon suurimmat kuntakonsernin kanssa ja ilman.

Lempäälän kunta on käynnistänyt vuoden 2023 aikana talouden sopeuttamisohjelmavalmistelun, jonka on tarkoitus käynnistyä kevään 2024 aikana. **Lempäälän kunnalla on haasteita selvitä kasvukunnan investointitarpeista ilman merkittävää velanottoa. Yllä olevan taulukon mukaan Lempäälällä on vertailujoukon eniten lainoja ja vuokra- ,sekä leasingvastuita. Tilinpäätöksen perusteella voi tehdä johtopäätöksen, että velkaantuminen kasvaa lähivuosina.** Kunta pyrkii sopeuttamisohjelman toimenpiteillä tasapainottamaan käyttötaloutta ja ohjaamaan tuloja velanhoitoon ja investointeihin.

3.2 Investointien toteutuminen

Tilinpäätöksen investointiosassa esitetään kunnan investointeja koskevat tavoitteet, hankkeiden kustannusarviot ja niiden jaksottuminen investointimenoina suunnitteluvuosille sekä investointiin saatavat rahoitusosuudet ja muut tulot.

Kuvio 7. Investointien tulorahoitus, % (vuosikate / investointien omahankintameno) vuosilta 2010–2023

Talousarviossa Lempäälän kunta varasi investointeihin 15 milj. euroa ja siihen tehtiin muutostalousarviossa n. 2,3 milj. euron lisäys, joka riitti kasvaneisiin menoihin ja toteumaksi tuli n. 16,6 milj. euroa. Investoinnit toteutuivat pääosin investointisuunnitelman mukaisesti. Eniten investointien toteutumattomuuteen vaikutti se, ettei investoinnin toteuttajaa saatu hankittua.

Lempäälän kunta osti vuonna 2023 Lempäälä-areenan kiinteistön ja määräalan 5,9 milj. eurolla, joka oli kunnalta huomattava investointi kiinteään omaisuuteen investointisuunnitelmien ulkopuolelta.

3.3 Talousarvion sitovien erien toteutuminen

Talousarvion sitovia eriä ovat kuntalain 65 §:n mukaisesti valtuuston hyväksymät toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ja niiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Lähtökohtaisesti kaikki valtuuston talousarviossa asettamat tavoitteet ovat sitovia siten, että ne on tarkoitettu toteutettavaksi. Valtuustoon nähden sitovia toimielimiä käyttötalousosan määrärahoineen, tuloarvioineen ja tavoitteineen ovat kunnanhallitus, kasvatus- ja opetuslautakunta, yhteisölahtakunta ja yhdyskuntalautakunta. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan.

Kunnanhallituksen ulkoisten menojen toteutuma oli 96,9 %, tulojen 111,2 % ja toimintakatteen 94,8 %. Suurin poikkeama oli Kelalle maksettava n. 1,2 milj. euron työmarkkinatuen kuntaosuus, joka ylitti kuluarvion noin 90 000 eurolla.

Kasvatus- ja opetuslautakunnan (ent. sivistyslautakunta) ulkoisten menojen toteutuma oli 101,5 %, toimintatulojen 98,4 % ja toimintakatteen 101,8 %. Toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ylittyivät hieman. Lisäksi kunnanvaltuusto hyväksyi 6/2023 kokouksessaan 1,1 milj. euron lisämäärärahan

käyttötalousmenoihin. Henkilöstön poissaolot lisääntyivät 21 % edellisvuodesta, joista aiheutui n. 1,3 milj. euron lisäkustannukset. Lisäksi ongelmia ja lisäkustannuksia aiheuttivat sijaisten saannin vaikeus erityisesti varhaiskasvatukseen ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan.

Yhteisölautakunnan (ent. hyvinvointilautakunta) ulkoisten menojen toteutuma oli 95,3 %, tulojen toteutumaprosentti oli 103,8 % ja toimintakatteen 94,5 %. Palvelusuunnitelman kulut ylittyivät 5,2 milj. eurolla. Palvelualueen toimintatuotot lisääntyivät yli 1,8 milj. euroa, mutta silti palvelualueen nettomenot ylittyivät vajalla 3,5 milj. eurolla. Palvelualueen talouspainetta lisäsi kasvanut asiakasmäärä, erikoissairaanhoidon palvelujen tarve sekä ja lakisääteisten henkilömitoitusten ylläpitämiseen liittyvät toimenpiteet.

Yhdyskuntalautakunta ulkoisten menojen toteutuma oli 98,8 %, tulojen toteutumaprosentti oli 103,9 % ja toimintakatteen 95,6 %. Palvelualueen menot ylittyivät 30 000 eurolla. Lautakunnan menojen lisäys johtui pääosin kohonneista energiakustannuksista, jotka olivat n. 150 000 euroa etukäteisarvioita suuremmat. Palvelualueen tuotot olivat vajaat 700 000 euroa (pääosin tontinmyyntituloja) ja talousarvion mukaiset.

Tarkastuslautakunta toteaa, että määrärahojen tai tuloarvioiden muutosten vaikutukset toiminnallisiin ja taloudellisiin tavoitteisiin on selvitetty valtuustoon nähden sitovissa toimielimissä riittävällä tarkkuudella ja ongelmakohdat on viety kunnanvaltuuston päätettäväksi. Jos tavoitteet eivät ole saavutettavissa talouden perusteissa tapahtuneitten muutosten takia, on valtuuston hyväksyttävä myös tavoitteita koskevat muutokset.

Tarkastuslautakunta on jo useassa arviointikertomuksessa ottanut kantaa toistuviin määrärahaylityksiin sekä ylityksiin liittyvään menettelytapaan, jossa valtuustolle tuodaan määrärahaylityksiä hyväksyttäväksi tilikauden päättymisen jälkeen. Kunnanhallitus on vastineessaan maininnut, että se tulkitsee tämän käytännön hyvän hallinnon mukaiseksi ja aikoo jatkaa kyseistä toimintapataa. Tarkastuslautakunta huomauttaa, että tällainen menettely ei ole kuntalain 110§ -mukaista toimintaa. Talousarvio on yksi valtuuston keskeisimmistä ohjausvälineistä, ja kunnanhallituksella ei ole lain mukaan toimivaltaa tehdä muutoksia siihen ilman valtuuston hyväksyntää.

4. Strategisten tavoitteiden toteutuminen

Kunnan strategian 2023–2030 toteutumista tarkastellaan Lempäälän kunnan väliarviossa vuonna 2024, joten tarkastuslautakunta voi tarkastella strategian toteutumista seuraavassa arviointikertomuksessaan tarkemmin.

Lempäälän kunta on sitoutunut HINKU- ja KETS-tavoitteiden saavuttamiseen vuoteen 2030 mennessä, mutta tilinpäätöksessä ei ole avattu muutamia yksityiskohtia lukuun ottamatta tavoitteiden tilaa. **Tarkastuslautakunta toivoo, että HINKU- ja KETS-tavoitteiden toteutumisten tilaa seurattaisiin jatkossa myös tilinpäätöksen ja osavuosikatsausten tasolla.**

5. Valtuuston asettamien vuositavoitteiden toteutumisen arviointi

Tässä osiossa on arvioitu hallituksen ja lautakuntien vuositavoitteiden toteutumista tarkastuslautakunnan näkökulmasta.

Tehtäväaluekohtaiset talousarviotavoitteet jakautuvat kuuden pääteeman alle:

- Kasvu ja elinvoima
- Palveluiden ja toiminnan kehittäminen
- Ympäristö ja kestävä kehitys
- Henkilöstö
- Yhteisöllisyys ja osallisuus
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (HYTE).

Talousarviossa kuntastrategian tavoitteet näkyvät määrärahojen kohdentamisessa ja tavoitteiden asettamisessa, joita seurataan osavuosikatsauksissa ja tilinpäätöksessä. **Tarkastuslautakunta pitää hyvänä mittaus- ja seurantajärjestelmän kehittämistä, mutta toivoo jatkossa kiinnitettävän edelleen huomiota tavoitteiden mitattavuuteen ja niiden säännölliseen seurantaan.**

5.1 Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tavoitteet toteutuivat kokonaisuutena pääosin suhteellisen hyvin. Tavoitteet ovat koko kuntaa ja eri prosessien kautta kunnan toimintaa tukevia ja tarkoituksenmukaisia elinvoiman kehittämisessä. Sellaisia mittareita, joiden toteumia ei voi helposti mitata ja tilinpäätöksessä mahdollista raportoida, tulisi edelleen välttää talousarviota valmisteltaessa. Pirkanmaan yrittäjyys- ja elinvoimakuntakilpailussa Lempäälän kunta oli neljän parhaan joukossa ja sai kunniamaininnan, jossa on menestystä tullut myös aiempina vuosina.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että on epäselvyyttä siinä, miten ja kenelle kunnanhallitus raportoi sisäisen valvonnan tuloksista ja toimivuudesta tilikauden aikana. Tarkastuslautakunta kysyy myös, mistä löytyvät kunnanhallituksen sisäisen valvonnan ja seurannan raportoinnin dokumentit sekä niihin liittyvä arviointisuunnitelma? Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa sisäinen ja ulkoinen valvonta olisi synkronoitu paremmin. Toimivalla yhteistyöllä yhteiset tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa helpommin.

5.2 Elinvoimajaosto

Elinvoimajaostolle asetetut tavoitteet olivat selkeitä, relevantteja ja mitattavissa olevia, ja niistä suurin osa on toteutunut. Kuitenkaan yritys kohtaamiin liittyvässä tavoitteessa ei ole eritelty, onko yhtä yritystä kontaktoitu useampaan kertaan vai ovatko yritys kohtaamisiksi merkityt 1200 kohtaamista yhteyden ottoja eri yrityksiin. Tarkastuslautakunnan mielestä erityisesti Lempäälään perustetut uudet yritykset olisi syytä huomioida järjestetyissä tapahtumissa ja yritys kohtaamisissa ja asettaa myös tähän liittyviä tavoitteita. Koulutuksissa ja tapahtumissa voisi jatkossa tehdä suunnitelmassa näkyväksi myös sen, mitä teemoja niissä käsitellään.

Toisin kuin tilinpäätökseen on merkitty, työttömyysastetta ja nuorten työttömyyttä koskeva tavoite ei toteutunut (nuorten työttömien lukumäärä ei laskenut, kuten tavoitteena oli, vaan nousi, vaikka kunnan kokonaistyöttömyysaste laski).

Tarkastuslautakunta huomioi lisäksi, että elinvoimajaosto tai kunnanhallitus ei ole raportoinut lainkaan esimerkiksi kuntaan vuosittain perustettujen yritysten määrää, joka voisi olla jatkossa elinvoimajaoston tai vaihtoehtoisesti Lempäälän Kehityksen Oy:n mittaristossa.

5.3 Hallintoprosessi

Palautekanavaa on hyödynnetty tiedottamisen ennakoinnissa erinomaisesti ja keskimääräinen vastausaika on kehittynyt positiivisesti. **Palautteen saamista asiakaspalvelun laadusta tulee pyrkiä lisäämään, jotta tavoitteiden toteutumista olisi helpompi arvioida.** Palautteista raportointi verkkosivuilla kuukausitasolla ei ole nyt mahdollista pienen vastausmäärän vuoksi. Numeeristen tavoitteiden asettamiseen kaivataan jatkossa tarkkuutta. Tavoitteissa asiakastyytyvyyden kohdalla asteikkona käytettiin 1–5 ja toteutuman kohdalla 1–4.

5.4 Henkilöstöprosessi

Henkilöstöprosessin tavoitteet toteutuivat. Henkilöstölle suunnatun työhyvinvointikyselyn mukaan kuitenkin luottamus poliittisen johdon päätöksentekoon heikentynyt kaikilla ylemmillä tasoilla. **Tarkastuslautakunta perää lisää avoimuutta, jotta luottamusta ja yhteisöllisyyttä saataisiin parannettua henkilöstön ja esihenkilöiden ja poliittisen johdon välillä.**

5.5 Talousprosessi

Talousprosessin tavoitteet ilmoitettiin toteutuvan vain osittain ja tavoitteena oli vain yksi teema. **Tarkastuslautakunta kysyy, riittääkö yksi teema arvioimaan talousprosessia?** On ymmärrettävää, että hyvinvointialueiden aloitus on työllistänyt erityisesti talousprosessia, mutta tavoitteiden toteutumattomuutta sillä ei voida perustella. **Talousprosessin tulisi pyrkiä asettamaan sellaisia mitattavia tavoitteita, joihin voidaan omalla toiminnallaan vaikuttaa ja joita voidaan arvioida.**

5.6 Kasvatus- ja opetuslautakunta

Kasvatus- ja opetuslautakunnan asetetut tavoitteet on ilmoitettu toteutuneen. Tarkastuslautakunta havaitsi kuitenkin joitakin ristiriitoja asetettujen tavoitteiden ja toteutumisen osalta, eikä näin ole samaa mieltä kasvatus- ja opetuslautakunnan kanssa kaikkien tavoitteiden toteutumisesta. **Tarkastuslautakunta pyytää jatkossa tarkkuutta tavoitteista raportointiin.**

Hallinto ja alueelliset palvelut

Tavoitteista ”lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatiminen” oli vielä tilinpäätöksen valmistuessa kesken (lausunto- ja hyväksymisvaiheessa vasta 8/2024) eikä ole valmistunut tavoitteen mukaisesti marraskuussa 2023. Tähän saattaa osaltaan vaikuttaa se, että kotihoidontuen kuntalisäpilotti on vielä kesken. Tavoite on kuitenkin merkitty toteutuneeksi tilinpäätöksessä.

Varhaiskasvatuspalvelut

Varhaiskasvatuspalvelujen palveluohjaukselle asetetut asiakastyytyväisyyskyselyyn pohjautuvat mittarit eivät ole toteutuneet kaikilta osin, vaikka tilinpäätökseen on niin kirjattu, vaan kyselyn yhden osa-alueen tulos on tavoitetta matalampi. Sama toistuu osiossa ”Palveluiden ja toiminnan kehittäminen”, koska siinä käytetään mittarina samaa kyselyä.

Varhaiskasvatuspaikan tarjoamiselle on asetettu prosentuaalinen mittari (85 %), mutta toteumaa ei ole ilmoitettu yhtä tarkasti (”yksittäisiä hakijoita lukuun ottamatta”). Tavoite on todennäköisesti toteutunut, mutta jatkossa tarkastuslautakunta pyytää tarkkuutta tulosten ilmaisuun.

Mittariksi asetettua 5-vuotiaiden ryhmien nivelvaiheyhteistyöhön liittyvää asiakaskyselyä ei ole toteutettu, mutta tavoite silti kirjattu toteutuneeksi. Toteutumatta jäämiselle ei ole myöskään kerrottu syytä. Asiakaskysely antaa arvokasta tietoa esimerkiksi toiminnan kehittämistarpeista, joten olisi tarkoituksenmukaista, että suunniteltuja kyselyitä toteutetaan suunnitellusti.

Myöskään mittariksi asetettua varhaiskasvatuksen opettajien määrän lisäystä ei ole pystytty toteuttamaan, tavoite silti merkitty toteutuneeksi. Syyksi kerrotaan alan rekrytointihaasteet.

Varhaiskasvatuksessa on tilinpäätöksen tietojen perusteella ollut vuoden 2023 aikana kohtaanto-ongelmaa, koska toisaalta kaikille hakijoille ei ole voitu osoittaa paikkaa lähipalvelun periaatteella, mutta toisaalta kaikki lapsiryhmät eivät ole täyttyneet ja Kuljun alueen uuden yksikön toteuttamista on siirretty eteenpäin.

Opetuspalvelut

Opetuspalveluiden tavoitteet todettiin hyviksi ja niiden toteutuminen oli perusteltu asianmukaisesti. Perusopetuksen päättäneiden sijoittuminen jatko-opintoihin on kehittynyt myönteisesti.

5.7 Yhteisölautakunta

Yhteisölautakunnan tavoitteet ovat toteutuneet kauttaaltaan hyvin pois lukien nuorisopalvelujen ala. **Tarkastuslautakunta toivoo jatkossa kiinnitettävän entistä enemmän huomiota lasten ja nuorten palvelujen riittävyteen, jotta lapset ja nuoret voisivat kunnassamme hyvin.** Esimerkkinä tästä nuorisotilojen saavutettavuus, jotta myös jatkossa nuorilla olisi eri puolilla Lempäälään ajanviettopaikkoja.

Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että Lempäälä-areenan ostamiseen ja varustamiseen ei ollut varauduttu talousarviossa, vaikka kyseessä oli huomattava kuluerä. Päätös Lempäälä-areenan ostamisesta ei tullut lainkaan käsiteltäväksi yhteisölautakunnan tai yhdyskuntalautakunnan kokouksiin. Hallintosäännön perusteella yhdyskuntalautakunta päättää liikuntapaikkojen rakentamisesta ja yhteisölautakunta liikuntapaikkojen toiminnasta, mutta kyseessä oli valmis rakennus, joka ostettiin kunnanvaltuuston päätöksellä, joten on epäselvyyttä siitä, kumman lautakunnan alaisuuteen ostaminen kuuluu. Kun kyseessä on kunnan liikuntapalvelujen järjestäminen, asia olisi pitänyt käsitellä yhteisölautakunnassa, jonka alaisuuteen liikuntapalvelut kuuluivat. Lempäälä-areenan varusteluun yhteisölautakunnan määrärahoista meni 70 000 euroa, vaikka yhteisölautakunta ei voinut itse päättää rahankäytöstä.

Kirjasto- ja kulttuuripalvelujen tavoitteet toteutuivat hyvin. Kirjastojen kävijämäärät ovat nousseet viidenneksen. Näyttelyitä ja tapahtumia on järjestetty entistä enemmän. Lisäksi kulttuuripalvelut palkitsi ensimmäistä kertaa vuoden kulttuuritoimijan. Kirjastopalvelujen on tarkoitus myös tarjota tiloja mm. oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan, mutta tähän liittyviä kirjastopalvelujen tavoitteita tai mittareita ei ole tilinpäätöksessä mainittu. **Tarkastuslautakunta toivoo, että jatkossa myös kirjaston tilojen käyttöä ja saavutettavuutta tarkasteltaisiin tavoitteiden tasolla.**

5.8 Viranomaislautakunta

Viranomaislautakunnalle ei ole asetettu talousarviossa sanallisia tai mitattavia tavoitteita eikä määrärahoja. Tilinpäätöksestä ei löydy tietoa tavoitteiden saavuttamisesta tai määrärahojen käytöstä. Hallintosäännössä (7 §) tehtäväksi ja toimivallaksi määrätään merkittäviä tehtäviä, joten viranomaislautakunnan toimintaa tulisi pystyä arvioimaan. Pitäisi pystyä arvioimaan myös sitä, onko määrärahoja tarpeeksi, että viranomaislautakunta pystyy suoriutumaan tehtävistään. **Tarkastuslautakunta huomauttaa, että jatkossa viranomaislautakunnan toimintaa tulisi tarkastella tilinpäätöksessä. Tähän on kiinnitetty huomiota arviointikertomuksissa jo aiempina vuosina. Mitä muuta kautta valtuusto saa tietoa päätöksenteon tueksi, jos tätä kautta ei päätöksentekoa tukevaa tietoa ole tarjolla? Tarkastuslautakunta vaatii vastinetta tähän.**

5.9 Yhdyskuntalautakunta

Yhdyskuntalautakunnan tavoitteet ovat suurelta osin toteutuneet, mutta resurssivajauksen vuoksi ja ennakoitua suuremman lupahakemusten määrän takia kaikkia suunniteltuja valvontaohjelman mukaisia tarkastuksia ei saatu tehtyä. **Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota siihen, että tarkastusten toteuttamiseen tulisi varata jatkossa enemmän resursseja.**

Useat yhdyskuntalautakunnan alaiset hankkeet olivat tilinpäätöstä laadittaessa vielä kesken, joten arviointia voi toteuttaa vasta myöhemmin. Tämän hetken toimintaympäristön muutokset (mm. korkotasot, inflaatio ja talouden epävarmuus) vaikuttavat erityisesti yhdyskuntalautakunnan alaisiin asioihin.

Yhdyskuntalautakunnan alaisista asioista asuntomessujen valmistelu ja kävelyn ja pyöräilyn kehittämisohjelma ovat hyvässä vaiheessa ja niiden toteutumista tarkastuslautakunta seuraa tulevissa arviointikertomuksissaan.

Vuositavoitteita asetettiin kaikkiaan 55, joista ilmoitettiin toteutuneen täysin 43, osittain toteutuneita yhdeksän ja toteutumatta jäi kolme tavoitetta.

Tarkastuslautakunta kiinnitti huomiota, että palvelualueiden tavoitteiden asettaminen ja niistä raportointi on vaihtelevaa. Tavoitteiden kokonaismäärä on varmaan hyvä, mutta olisi suotavaa, että palvelualue tai -prosessikohtaisia tavoitteita olisi enemmän kuin yksi. Tavoitteiden tulisi olla tarkoituksenmukaisia ja sellaisia, jotka kuvaavat palvelualueen onnistumista toiminnassa. Tavoitteiden asettamisessa tulee huomioida erityisesti yhteys kuntastrategiaan.

6. Konserniyhteisöille asetettujen vuositavoitteiden arviointi

Tytäryhteisöille asetetuista yhdestätoista tavoitteesta on toteutunut kokonaisuudessaan seitsemän, osittain kolme ja yksi ei ole toteutunut.

Tarkastuslautakunta pitää edelleen tärkeänä, että kunnanhallitus velvoittaa yhtiötä raportoimaan mittareina toimivien tunnuslukujen toteumatiedot kunnanvaltuustolle, mistä tarkastuslautakunta huomautti jo edellisessä arviointikertomuksessaan ja josta tarkastuslautakunnalla ei edelleenkään ole tietoa.

Tarkastuslautakunta on kiinnostunut konserniyhtiöiden tunnusluvuista osana kuntakonsernien kokonaisarviota. Kunnanhallitus oli esittänyt yhtiöiden tavoitteiden toteutumisen erillisinä jokaisen tytäryhtiön osalta, mutta mitään kokonaisarviota omistajapolitiikasta tai konserniyhtiöiden kokonaisarviota ei ole tehty. Yksi kokonaisarviota parantava keino voisi olla yhdenmukaisten tunnuslukujen edellyttäminen joko osana yhtiöiden tavoiteasetantaa tai erillisenä informaationa. Tämä vastaisi myös kuntastrategiaan, jonka mukaan kunnanhallituksen on vuosittain arvioitava konserniyhtiöiden liiketaloudellista kannattavuutta.

Tarkastuslautakunta kysyy, ovatko tytäryhtiöiden toiminnan rajat selkeitä, ja onko tytäryhtiöiden ja niiden kanssa toimivien jaostojen ja lautakuntien toiminnossa päällekkäisyyttä? Miten tytäryhtiöiden välinen kommunikaatio ja yhteistyö toimii?

Lempäälän Vesi Oy:n tulos painui n. 600 000 euroa tappiolliseksi eikä tavoitteeseen omavaraisuusasteen parantamisesta ole päästy voimakkaan inflaation ja yleisen taloustilanteen takia. Liikevaihto väheni ja mm. veden ja jäteveden myynti pieneni. Osassa tavoitteista Lempäälän Vesi Oy on kuitenkin onnistunut ainakin osittain, ilmoittamattomien vesikatkosten määrä on pienentynyt ja tiedottamista parannettu.

Lempäälän Lämpö Oy:n ja *Lempäälän Energia Oy:n* tavoitteet ovat toteutuneet ainoastaan osittain. **Merkittävimmät tunnistetut riskit liittyvät raaka-aineiden saatavuuteen ja hintariskiini, jotka tulisi tarkastuslautakunnan mielestä huomioida entistä paremmin tulevia investointeja suunniteltaessa. Tarkastuslautakunta toivoo jatkossa selkeämpää tavoitteiden asettelua, jotta niiden toteutumista on mahdollista arvioida.**

Lempäälän Vuokratodit Oy:n tavoite on toteutunut ja yhtiön tulos parantunut, samoin omavaraisuusaste. Tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota innovatiivisen asukasedun käyttöönottoon.

Lempäälän Kehitys Oy:n* tavoite hyvän palvelutason ylläpitämisestä on toteutunut, mutta tarkastuslautakunta kiinnittää huomiota tavoitteiden asettamisen tarkoituksenmukaisuuteen. Miten Lempäälän Kehitys Oy voisi mitata esimerkiksi yritys yhteistyön sisältöä, jotta Lempäälä voisi tukea paikallisia yrityksiä, niin uusia kuin jo pidempään toiminnassa olevia, parhaalla mahdollisella tavalla haastavina aikoina? Entä miten hyvin paikalliset yritykset tavoitetaan? Lisäksi tilinpäätöksessä on mainittu kaksi toteutettua kehittämissuunnitelmaa, joiden sisällöstä ei kuitenkaan kerrota. ***Lempäälän Kehitys Oy:lla ja elinvoimajaostolla on osittain sama kohderyhmä yrittäjissä, joten tarkastuslautakunta kysyy, onko näiden välinen työnjako tarpeeksi selkeää vai onko toiminnossa turhaa päällekkäisyyttä.**

Lempon Parkkikiinteistöt Oy:n tavoitteet palveluiden kehittämiseen ja talouteen liittyen ovat toteutuneet. Korkotason nousu on vaikuttanut myös Lempon Parkkikiinteistöt Oy:n ja sen tytäryhtiön Lempon Parkki Oy:n tulokseen. Asuntorakentamisen hiljentyminen on vaikuttanut rakentamissuunnitelmien siirtymisellä myöhemmäksi.

Lempon Parkkikiinteistöt Oy:n 100 % omistama tytäryhtiö Lempon Parkki Oy tuottaa pysäköintipalvelut Lempäälän kunnan alueella. Jako kahteen yhtiöön on tehty ilmeisesti verotusteknisistä syistä. Tarkastuslautakunta toivoo näiden syiden parempaa avaamista, jotta järjestelyn tarkoituksenmukaisuutta voitaisiin arvioida.

Lekitek Oy:n tavoite palvelujen ja toiminnan kehittämisestä on saavutettu. Ulosmyynnin osuus ei ylitä tavoitetta ja yhtiön tulos on ollut lievästi ylijäämäinen huolimatta palkankorotuksista ja kalustoinvestoinneista. Tarkastuslautakunnan havaintojen mukaan Lekitek Oy toimii vastuullisena työnantajana ja henkilöstön vaihtuvuus on pientä.

Lempäälän Uimahalli Kiinteistö Oy:n uimahalli-kylpylähanke on edennyt suunnitelmien mukaan. Myös kohonneisiin kustannuksiin on varauduttu käynnistämällä tähän liittyen rahoitusjärjestelyjä.

7. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tarkoituksena on varmistaa, että kunnan toiminta on lainmukaista sekä taloudellista ja tuloksellista. Kunnanhallitus vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä. Kuitenkin sisäinen valvonta kuuluu myös jokaiselle kunnan palveluksessa olevalle huolimatta siitä, että laissa tehtävät on määrätty kunnanhallituksen vastuulle tai hallintosäännössä johdon ja esihenkilöiden vastuulle. Hallintosäännössä ja konserniohjeessa on määritelty sisäisen valvonnan perusteet ja tehtävät.

Alkuvuonna 2023 Lempäälän kunnassa ja tytäryhtiöissä otettiin käyttöön kokonaisvaltaisen riskienhallinnan järjestelmätyökalu Granite. Riskien kartoitusvaiheen jälkeen on jo edetty tehtäväalueittaiseen riskienhallintaan ja käyttöönottosuunnitelman mukaisesti päivitystoimenpiteitä tehdään vähintään osavuosikatsausten ja tilinpäätösvalmistelun yhteydessä. **Tarkastuslautakunta toivoo, että Granitea hyödynnetään laaja-alaisesti sisäisessä valvonnassa ja riskienhallinnassa ja tunnistettuihin riskeihin suhtaudutaan vakavasti.**

Lisäksi vuonna 2023 kunnassa on otettu käyttöön eettinen ilmoituskanava henkilökunnalle anonyymien ilmoitusten tekemiseen, mm. korruptioepäilyissä, ja työn riskien arviointimoduuli, jolla tehdään myös työturvallisuushavaintojen vaarailmoitukset. Tarkastuslautakunta pitää hyvänä edellä mainittujen kaltaisia helppokäyttöisiä keinoja parantaa sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kyselyn tulokset ovat kauttaaltaan parantuneet ja tulosten esittelyä parannettu edellisvuoteen verrattuna muuttamalla esityksen värejä selkeämmiksi. Erityisesti vastaukset kysymyksiin riskien kartoituksesta, hallinnasta ja seurannasta ovat kehittyneet parempaan suuntaan. **Tulosten luettavuutta ja vertailtavuutta parantaisi prosenttien kirjaaminen numeroina yksittäisten kysymysten kohdalle, mikä parantaisi myös kyselyn vastausten saavutettavuutta. Prosenttilukujen puuttumisesta tarkastuslautakunta huomautti jo edellisessä arviointikertomuksessaan.**

Tarkastuslautakunta kysyy, antaako pelkkä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan kysely riittävän selvityksen ja dokumentoinnin siitä, miten sisäinen valvonta ja riskienhallinta kunnassa toimii? Tarkastuslautakunta on kiinnostunut sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimivuudesta kunnassa ja ehdottaa, että tarkastuslautakunnalle toimitetaan vuosittain sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan liittyvät suunnitelmat ja toteutumat.

8. Muut havainnot

Tarkastuslautakunta huomauttaa, että pöytäkirjat ovat nykyään kuntalaisten nähtävillä ainoastaan kaksi vuotta, jonka jälkeen ne arkistoidaan. Saavutettavuutta ja päätöksenteon seurantaa parantaisi pidempi nähtävilläoloaika, esimerkiksi yli valtuustokauden. Esimerkiksi kilpailutusten suhteen päätösten avoimuus olisi tärkeää.

Lautakunta kiinnittää huomiota viranhaltijoiden ja luottamustoimijoiden väliseen työnjakoon ja päätöksentekoon. Vastuiden ja valtuuksien on oltava selviä kaikille osapuolille ilman tulkinnanvaraisuuksia. Toimivaltarajat määrätään kuntalaissa ja hallintosäännössä. Tämän takia tarkastuslautakunta haluaa kiirehtiä hallintosäännön päivitystä näiltä osin tehtyjen havaintojen ja palautteen perusteella.

Kuntalain 121 §:n mukaan kunnanhallituksen on annettava valtuustolle lausunto toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Tarkastuslautakunta esittää, että valtuusto, kunnanhallitus, lautakunnat ja muut tilivelvolliset ottavat huomioon arviointikertomuksessa esitetyt havainnot ja että kunnanhallitus antaa syyskuun 2024 loppuun mennessä vastineen valtuustolle ja suoraan tarkastuslautakunnalle millaisiin toimenpiteisiin havaintojen johdosta on ryhdytty sekä miten ja kenen toimesta seurataan ovat, että lausunnossa olevat asiat on myös toteutettu käytännössä.

Tarkastuslautakunta kiittää kunnan viranhaltijoita ja lautakuntien puheenjohtajia yhteistyöstä kuluneella tilikaudella 2023. Tarkastuslautakunta tunnistaa Lempäälän kunnan tulevat haasteet ja toivoo, että yhteistyö sujuu jatkossakin.

9. Arviointikertomuksen hyväksyminen

Lempäälässä 16.5.2024

LEMPÄÄLÄN KUNNAN TARKASTUSLAUTAKUNTA

Esko Ruottunen
puheenjohtaja

Anita Haapasalmi
varapuheenjohtaja

Timo Viitanen
jäsen

Eero Ruotsila
jäsen

Kaisu Keisala-Kaseja
jäsen